

LIDLLL

Grammatica

les 1

tot en met

14

Inhoud

Het naamwoord.....	4
Naamvallen.....	4
De geslachtsregels in het Latijn.....	5
De 1 ^e , 2 ^e , 3 ^e declinatie.....	5
De vierde declinatie.....	6
De vijfde declinatie.....	6
Adiectiva.....	7
adiectiva van de 1 ^e /2 ^e declinatie.....	7
Het bijvoeglijke naamwoord/adiectivum van de derde declinatie.....	7
De trappen van vergelijking (gradus comparationis).....	8
De adiectiva correlativa.....	10
Het adverbium.....	11
Het tegenwoordig deelwoord.....	12
participium perfecti passivi: het voltooid deelwoord.....	13
Het wederkerende voornaamwoord van de 3e persoon.....	14
Het persoonlijk voornaamwoord.....	14
Het bezittelijke voornaamwoord.....	15
De aanwijzende en persoonlijke voornaamwoorden van de 3 ^e persoon.....	15
ille (m), illa (f), illud (n).....	15
hic (m), haec (f), hoc (n).....	16
is (m), ea (f) en id (n).....	16
Het vragend voornaamwoord/pronomen interrogativum.....	17
Zelfstandig vragend voornaamwoord.....	17
Bijvoeglijk vragend voornwoord.....	17
Het Latijnse pronomen relativum: qui, quae, quod.....	18
Het verbum.....	19
Modi.....	19
De conjugaties.....	19
De onvoltooide actieve tijden.....	19
de persoonsuitgangen van het praesens actief.....	19
Praesens historicum.....	20
De imperativus.....	20
Het imperfectum: de onvoltooid verleden tijd.....	21
Onregelmatige imperfecta:.....	21
Het futurum.....	22
De onvoltooide passieve tijden.....	23
Het perfectum: de voltooid tegenwoordige tijd.....	27
Het plusquamperfectum.....	28
Het futurum exactum.....	28
Onregelmatige verba.....	30
esse: zijn, leven, zich bevinden.....	30
posse (pot-esse): kunnen, in staat zijn.....	30
ire.....	31
velle, nolle, malle, ferre.....	31
Perfecta praesentia.....	33
De voltooide passieve tijden.....	33
De accusativus cum infinitivo (a.c.i.).....	34

Het naamwoord

Naamvallen

Naamvallen zijn vormen die de functie van een naamwoord in de zin aangeven:

1. nominativus: onderwerp/naamwoordelijk deel

2. genitivus:

1. van bezit (possessivus): van

2. van deel (partitivus): (van)

3. genitivus van onderwerp (subiectivus): van

4. genitivus van lijdend voorwerp (obiectivus): naar, tot, jegens, voor, van

3. dativus: aan, voor

- meewerkend voorwerp
- dativus possessivus: mihi est – aan mij is → ik heb
- bepaalde werkwoorde, bv. nocere. Nocet mihi – hij schaadt mij.
- bepaalde bijvoeglijke naamwoorden: ignotus mihi – onbekend voor mij

4. accusativus:

- lijdend voorwerp
- bijwoordelijke bepaling van richting: domum – naar huis
- bijwoordelijke bepaling van tijd: gedurende quinque dies – (gedurende) vijf dagen

5. ablativus

- is de naamval van de bijwoordelijke bepaling
- heeft als eigenlijke betekenis: vanaf, door (door middel van), met (met behulp van)
- wordt ook gebruikt met voorzetsels: cum (samen met), e/ex (uit), a/ab (vanaf), de (vanaf, over), in (in, op, bij)

6. vocativus: aangesproken persoon.

Meestal gelijk aan de nominativus. Mannelijk 2^e declinatie: -us → -e

Bijzonderheden mannelijke woorden 2^e decl.:

-ius → -i   filius → fili

meus → mi

De geslachtsregels in het Latijn

1. natuurlijk geslacht gaat voor: nauta – schipper (m); coniunx – echtgenoot (m); mater – moeder (f)
2. De woorden van de eerste declinatie op **-a** (in de nominativus) zijn meestal vrouwelijk behalve die woorden, die een mannelijke persoon aangeven: pirata – piraat, nauta – zeeman, poeta – poëet, dichter;
3. de tweede declinatie bestaat uit woorden die mannelijk zijn en woorden die onzijdig zijn: woorden met een nominativus op **-us** (deus) zijn mannelijk en woorden op **-um** in de nominativus zijn onzijdig; denk aan aquarium, gymnasium;
4. de woorden van de derde declinatie kunnen mannelijk, vrouwelijk of onzijdig zijn. Van welk geslacht ze zijn, kun je bepalen aan de nom. s.
  - a. woorden met nominativus op **-s, -o, -x** (urbs, declinatio en nox) zijn vrouwelijk/f.
uitzonderingen zijn die woorden die een mannelijke persoon aanduiden: miles, rex (koning);
  - b. mannelijk zijn woorden met nom. op **-r** (pater) uitgezonderd woorden, die een vrouwelijke persoon aanduiden (soror)
  - c. onzijdig zijn woorden met nom. op **-us** en genitivus **-eris/oris**: genus, generis en woorden op **-men, -minis**: nomen, nominis.
5. Woorden van de 4^e (u-) declinatie:
  - a. nom. op **-us** m exercitus -leger; uitzondering manus f – hand
  - b. nom. op **-u** n cornu – hoorn
6. woorden van de 5^e (e-) declinatie zijn vrouwelijk: res f- zaak; uitzondering dies m- dag, behalve als het om een bepaalde dag gaat; dan is dies f.

De 1^e, 2^e, 3^e declinatie

Decl.	1 ^e		2 ^e M		N		3 ^e M/F		N	
getal	s.	pl.	s.	Pl.	s.	pl.	s.	Pl.	s.	pl.
Nom.	-a	-ae	-us	-i	um	-a	-s/-	-es	----	-a
Gen.	-ae	-arum	-i	-orum	-i	-orum	-is	-(i)um	-is	-(i)um
Dat.	-ae	-is	-o	-is	-o	-is	-i	-ibus	-i	-ibus
Acc.	-am	-as	-um	-os	-um	-a	-em	-es	----	-a
Abl.	-a	-is	-o	-is	-o	-is	-e	-ibus	-e	-ibus
Voc.	-a	-ae	-e	-i	-um	-a	-s/-	-es	----	-a

De vierde declinatie

Deze bestaat uit twee groepen:

- mannelijke woorden op –us: exercitus – leger
- onzijdige woorden op –u: cornu – hoorn, (leger)vleugel.

De uitgangen die deze declinatie (overigens ook de 5^e) gebruikt, zijn gelijk aan die van de andere declinaties.

casus	m sg.	m pl.	n sg.	n pl.
nom.	exercitu-s	exercitu-s	cornu	cornu-a
gen.	exercitu-s	exercitu-um	cornu-s	cornu-um
dat.	exercitu-i*	exercit-ibus**	cornu	corn-ibus
acc.	exercitu-m	exercitu-s	cornu	cornu-a
abl.	exercitu	exercit-ibus	cornu	cornibus

*De dativus singularis kan ook exeercitu zijn.

** De dativus pluralis was eigenlijk exercitu-bus, maar heeft zich aan die van de derde declinatie aangepast.

NB: domus (f!) is een zelfstandig naamwoord dat deels van de 2^e en deels van de 4^e declinatie is: abl. sg. domo, acc.pl. domos, gen. pl. soms domorum.

De vijfde declinatie

De woorden van de vijfde zijn vrouwelijk. Uitzondering is dies – dag. Dies is mannelijk als het geen bepaalde dag is, maar als dat wel een bepaalde dag is, is dies vrouwelijk.

casus	sg.	pl.
nom.	re-s	re-s
gen.	re-i	re-rum
dat.	re-i	re-bus
acc.	re-m	re-s
abl.	re	re-bus

Adiectiva

adiectiva van de 1^e/2^e declinatie

Adiectiva zijn bijvoeglijke naamwoorden, die iets zeggen van een persoon of zaak. Zij passen zich dan ook aan aan die persoon of zaak in 1. geslacht, 2. getal en 3. naamval. Dit heet congrueren.

Bijvoeglijke naamwoorden van de 1^e/2^e declinatie hebben een mannelijke vorm op –us, een vrouwelijk op –a en een onzijdige op –um:

bonus (M)   bona (F)   bonum (N)

Het bijvoeglijke naamwoord/adiectivum van de derde declinatie

Naast bijvoeglijke naamwoorden van de 1^e en 2^e declinatie (bonus, -a, -um) zijn er adiectiva van de derde declinatie. Deze hebben de uitgangen van de derde declinatie, maar de volgende bijzonderheden moet je wel weten:

1. abl.s. van alle geslachten :	-i	i.p.v. –e
2. neutrum nom. en acc. pl.	-ia	i.p.v. –a
3. gen. pl.	-ium	i.p.v. –um

De bijvoeglijke naamwoorden van de derde declinatie kun je in twee groepen verdelen:

1. a. adiectiva met	nom. (m./f.) – is zoals fortis (dapper, sterk)
	nom. n. –e : forte
b. adiectiva met	nom.m. -er : acer hevig
	nom. f. -ris : acris
	nom. n, -re : acre
2. adiectiva met één nom.s. voor m, f, n- s :	ingens (enorm), ingentis (gen.)

singularis

m en f	n	m	f	n
fort-is	fort-e	acer	acr-is	acr-e

fort-is	fort-is	acr-is	acr-i	acr-i
fort-i	fort-i	acr-i	acr-i	acr-i
fort-em	fort-e	acr-em	acr-em	acr-e
fort- <i>i</i>	fort- <i>i</i>	acr- <i>i</i>	acr- <i>i</i>	acr- <i>i</i>

pluralis

m en f	n	m	f	n
fort-es	fort-ia	acr-es	acr-es	acr- <i>ia</i>
fort- <i>ium</i>	fort- <i>ium</i>	acr- <i>ium</i>	acr- <i>ium</i>	acr- <i>ium</i>
fort-ibus	fort-ibus	acr-ibus	acr-ibus	acr-ibus
fort-es	fort-ia	acr-es	acr-es	acr- <i>ia</i>
fort-ibus	fort-ibus	acr-ibus	acr-ibus	acr-ibus

singularis**pluralis**

m en f	n	m en f	n
Ingens	Ingens	Ingens	Ingens
ingentis	Ingentis	ingentis	Ingentis
Ingenti	Ingenti	Ingenti	Ingenti
ingentem	Ingens	ingentem	Ingens
ingenti	ingenti	ingenti	ingenti

De trappen van vergelijking (gradus comparationis)**gradus comparationis:**

1. positivus: stellend groot
2. comparativus: vergrotend groter
3. superlativus: overtreffend grootst

Hoe maak je de comparativus?

Bij regelmatige adiectiva moet je eerst de gen.s.m. (altus - alti en fortis –fortis) nemen, daarna haal je de genitivusuitgang eraf: alt- en fort- en dan plaats je achter alt/fort- -ior (nom.sg m. en f.) en -ius (n.nom.sg). Dus

altus: alt- altior (m,f) en altius (n.)

forti: fort- fortior (m,f) en fortius (n.)

altus	alt-i	alt-ior m/f alt-ius n alt-ior-is (gen.)
fortis	fort-is	fort-ior fort-ius fort-ior-is

Ook altior/altius en fortior, fortius zijn bijvoeglijke naamwoorden van de derde declinatie met als stam –ior-.

Nota bene:

abl. s. –e	i.p.v. –i
gen. p. –um	i.p.v. –ium
n.nom.acc. p. –a	i.p.v. niet ia.

De betekenis van de comparativus.

De comparativus wordt gebruikt bij vergelijking van twee personen, zaken, groepen.

fortior:

1. sterker
2. te sterk (bv. voor mij; hij is sterker dan ik, hij is te sterk)
3. nogal sterk (hij is sterker dan de meesten; nogal sterk)
4. sterkst (hij is sterker dan zijn broer, hij is de sterkste)

Dan:

In het Latijn heb je twee mogelijkheden:

1. **quam:**
  - a. Ego fortior sum quam tu.
  - b. Ea pulchrior quam soror tua est.
2. de **ablativus van vergelijking/comparationis**: bij de comparativus staat hetgeen waarmee iets vergeleken wordt in de ablativus, die je met **dan** moet vertalen.
  - a. **Te** fortior sum.
  - b. Uxor mea **sorore tua** pulchrior est.

Nota bene.

Als je wilt zeggen veel mooier, of vijf dagen later, geef je aan in welke mate iets iets anders overtreft: respectievelijk veel, vijf dagen. Dan gebruik je in het Latijn de **ablativus van maat/mensurae**.

1. **Multo** fortior quam tu sum.
2. Collis Capitulinus **paulo** altior Palatino est.

De overtreffende trap/superlativus.

In het Latijn kan die overtreffende trap ook aangeven, dat iets het grootst of zeer groot is en de superlativus wordt dan ook vaak in die betekenis gebruikt.

Vorming:

1. bij de meeste adiectiva moet je de genitivus masc. nemen, de genitivusuitgang eraf halen en daarachter –issimus/a/um zetten.

altus   alt-i   altissimus   hoogs, zeer hoog

fortis   fort-is   fortissimus

ingens   ingent-is   ingentissimus

2. Bij adiectiva op –er, zet je achter de nom.m. –rimus/a/um

pulcher   pulcherrimus   mooist, zeer mooi

acer   acerrimus   scherpst, zeer scherp

Nota bene: quam + superlativus = zo .. mogelijk. Voorbeeld. Quam fortissimus sum. Ik ben zo dapper mogelijk.

Bijzondere bijvoeglijke naamwoorden.

bonus	melior	optimus
malus	peior	pessimus
magnus	maior	maximus
parvus	minor	minimus
multum	plus (n.)	plurima
multi	plures	plurimi plerique, pleraeque, pleraque

De adiectiva correlativa

Vragend		
qualis, quale?	3 ^e decl.	Hoedanig, Wat voor?
quantus, a, um?	1 ^e /2 ^e decl.	Hoe groot?
quot?	onverbuigbaar	Hoeveel?

aanwijzend		
talis, tale	3 ^e decl.	zodanig
tantus, a, um	1 ^e /2 ^e decl.	zo groot
tot	onverbuigbaar	zo veel

betrekkelijk		
qualis, e	3 ^e decl.	(zodanig) als
quantus, a, um	1 ^e /2 ^e decl.	(zo groot als

quot

onverbuigbaar

(zo veel) als

Het adverbium

Een bijwoord is een woord dat hoort bij óf een werkwoord, óf een bijvoeglijk naamwoord, óf een ander bijwoord. Een bijwoord wordt niet verbogen, kent dus geen naamvallen. Selecteer uit de volgende zinnen de bijwoorden.

1. De jongen loopt hard.
2. De jongen loopt erg hard.
3. Het ijsje is erg koud.
4. Hij schreeuwt luid.

Vorming

- **positivus**
adiectiva van de 1e en 2^e: meestal –us --> e: altus (hoog) → alte. Alte salio. (salire – springen)
adiectiva van de derde: stam + iter/ter/er
  - ingens → ingenter Ingenter exclamo.
  - fortis → fortiter Fortiter pugno.
- **Comparativus**
 Men neme van het onzijdig de acc. sing.: **altius**
  - Altius salio.
- **Superlativus**
 -imus → -ime
  - Altissime salio.

N.B.

1. Een bijwoord staat bijna altijd voor het woord waarbij het hoort.
2. onregelmatige bijwoorden: bene – goed, multum – zeer

Het tegenwoordig deelwoord

Het participium praesentis activi (ppa) is het Latijnse tegenwoordige deelwoord. Omdat het gemaakt is van een werkwoord heeft het deels de kenmerken van een werkwoord, maar het is ook een bijvoeglijk naamwoord, dat dus met een naamwoord congrueert.

Je maakt het door achter de stam (-e-) -ns te plaatsen. De letter -ns zijn de uitgang van de nominativus van zowel het m, als, f en ook n. De stam van het participium eindigt op -nt-. Het participium is dan ook een bijvoeglijk naamwoord van de derde declinatie.

conjugatie	vorming	betekenis
algemeen	stam (+e) +ns (m,f,n)	-nd
1 ^e lauda-re	lauda-ns	prijzend
2 ^e mone-re	mone-ns	waarschuwend
3 ^e reg-e-re	reg-e-ns	besturend
4 ^e audi-re	audi-e-ns	horend
5 ^e cap-e-re	capi-e-ns	nemend

Nota bene.

- Er is **1 nom.sg.** voor m, f en n.
- Mannelijk en vrouwelijk worden op dezelfde manier verbogen. Het onzijdig voldoet natuurlijk wel aan regel van het onzijdig: **nom. = acc.** en **nompl. = -ia**
- Bijzonderheid van de verbuiging: **abl.s. bijna altijd –e** en niet –i!
- Het deelwoord is **gelijktijdig**, d.w.z. de handeling van het deelwoord en die van het gezegde gebeuren tegelijk: lopend lacht hij = hij loopt en lacht tegelijk.
- het deelwoord is altijd **bedrijvend**: het onderwerp doet zelf iets. Kijk het vorige voorbeeld.

Vertaling van het participium.

Je kunt het heel vaak met een tegenwoordig deelwoord vertalen, maar vaker worden de volgende mogelijkheden gebruikt:

1. de lopende man = de man die loopt. Je kunt het deelwoord dus vertalen met een betrekkelijke bijzin (die/dat); dat kun je indien het deelwoord als een echt bijvoeglijke bepaling gebruikt is.
2. De man loopt lachend = terwijl/toen, omdat/doordat, hoewel, indien hij lacht. Het deelwoord kun je met een bijwoordelijke bijzin vertalen (met

de voegwoorden **terwijl, toen, hoewel, omdat, doordat, indien**); het zelfstandige naamwoord waarmee het congrueert wordt onderwerp.

- de luisterende = hij/de man, die luistert = de luisteraar. Het deelwoord kan zelfstandig gebruikt worden en als zelfstandig naamwoord vertaald worden.

participium perfecti passivi: het voltooid deelwoord

In het Latijn is het p.p.p. een bijvoeglijk naamwoord van de 1^e/2^e declinatie, te vergelijken met bonus.

Vorming: in principe maak je het p.p.p. van alle conjugaties door achter de stam -tus/ta/tum te zetten.

Bijzonderheden:

- 2^e conj.: de stam -e- verandert in -i-
- 3^e conj.: g+t → ct en b+t → pt
- met name verba met stam op -t- en -d- krijgen achter de stam -sus/sa/sum;
  - t+d → -sus/sa/sum
  - stam op -g+s → -xus

conjugatie	vorming	betekenis
algemeen	stam -tus/ta/tum	--t/-t/-en
1 ^e lauda-re	lauda-tus	geprezen (zijnd)
2 ^e mone-re	moni-tus	gewaarschuwd
3 ^e reg-e-re scrib-e-re mitt-e-re fig-e-re	rec-tus scrip-tus missus fixus	bestuurd geschreven gestuurd vastgemaakt
4 ^e audi-re	audi-tus	gehoord
5 ^e cap-e-re	cap-tus	genomen

Het gebruik van het ppp

Het ppp kan op verschillende manieren gebruikt worden:

1. **bijvoeglijk:** vir necatus: de vermoorde man/ de man die vermoord is

2. **zelfstandig/gesubstantiveerd**: dictum – het gezegde/woord, factum – het gedane/de daad, responsum – het geantwoorde/het antwoord
3. **dubbelverbonden/praedicatief**: congrueert met een naamwoord, maar je vertaalt het participium met een voegwoord, het naamwoord, waarmee het congrueert, wordt onderwerp en het participium wordt persoonsvorm. De voegwoorden zijn:
  1. temporeel/ van tijd: toen nadat
  2. causaal/redengevend: omdat, doordat
  3. concessief/toegevend: hoewel
  4. modaal/van wijze: terwijl

Het wederkerende voornaamwoord van de 3e persoon

Het wederkerende voornaamwoord van de 3e persoon is in het Nederlands 'zich' en wordt gebruikt voor mannelijke, vrouwelijke, onzijdige woorden en in enkelvoud en meervoud:

In het Latijn bestaat natuurlijk ook zo'n wederkerend vnw. (pronomen **reflexivum**). Ook dit wordt voor alle geslachten en in enkelvoud en in meervoud gebruikt. Het heeft slechts 3 naamvallen. Er bestaat geen nominativus van dit woord en in plaats van een genitivus wordt een bezittelijk voornaamwoord gebruikt.

nom.	-----	-----
gen.	suus, sua, suum	zijn, haar, hun eigen
dat.	sibi	aan, voor zich
acc.	se	zich
abl.	se	door, met, vanaf zich

Nota bene: ook de persoonlijke voornaamwoorden van de 1^e en 2^e persoon kunnen (uitgezonderd de nominativus en genitivus) als wederkerende voornaamwoorden gebruikt worden.

Het persoonlijk voornaamwoord

	1 ^e s. ik	2 ^e s. jij	1 ^e pl. wij	2 ^e pl. jullie
nom.	ego	tu	nos	vos
gen.	meus, mea, meum	tuus, tua, tuum	noster, stra, suum	vester, tra, tuum
dat.	mihi	tibi	nobis	vobis

acc.	me	te	nos	vos
abl.	me	te	nobis	vobis

Nota bene: mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum, secum (= cum me, te, se, nobis, vobis, se; met mij, met jou, met zich, met ons, met jullie, met zich)

Het bezittelijke voornaamwoord

meus, -a, -um	mijn, van mij
tuus, -a, -um	jouw, van jou
suus, -a, -um	zijn, haar eigen, van hem/haar zelf
noster, -stra, -strum	onze, van ons
vester, -stra, -strum	jullie, van jullie
suus, -a, -um	hun eigen, van hen zelf

De aanwijzende en persoonlijke voornaamwoorden van de 3e persoon

De aanwijzende voornaamwoorden (demonstrativa) zijn als bijvoegelijke naamwoorden: ze congrueren.

Deze aanwijzende voornaamwoorden worden ook als persoonlijke voornaamwoorden van de derde persoon gebruikt.

Bijzonderheden van de verbuiging: alle aanwijzende voornaamwoorden hebben **één gen.sg. op -ius** voor alle geslachten en **één voor de dat.sg. -i**. Vergelijk overigens hiermee de vragende voornaamwoorden.

ille (m), illa (f), illud (n)

- die, dat (beroemde, daar bij jou, eerst genoemde)
- hij zij het.

nom.s.	ille	illa	illud
gen.	illius	Illius	Illius
dat.	illi	illi	illis
acc.	illum	illam	illud
abl.	illo	illa	illo

nom.p.	illi	illae	illa
gen.	Illorum	illarum	Illorum
dat.	Illis	Illis	Illis
acc.	Illos	Illas	Illos
abl.	illis	illis	illis

Nota bene: precies zo worden verbogen:

iste, ista, istud: 1. die, dat (schurk), 2. hij, zij, het
ipse, ipsa, ipsum: zelf, juist

hic (m), haec (f), hoc (n)

- deze, dit (hier bij mij),
- hij, zij, het

De -c- is het aanwijzende element.

nom.s.	hic	haec	hoc
gen.	huius	huius	Huius
dat.	huic	huic	huic
acc.	hunc	hanc	Hoc
abl.	hoc	hac	hoc
nom.p.	hi	hae	haec
gen.	horum	harum	horum
dat.	his	his	his
acc.	hos	has	haec
abl.	his	his	his

is (m), ea (f) en id (n)

- deze, dit
- hij, zij, het

Dit woordje is het meest neutraal, het heeft geen bijbetekenis.

nom.s.	is	ea	id
gen.	eius	eius	eius
dat.	ei	ei	ei
acc.	eum	eam	id
abl.	eo	ea	eo

nom.p.	ei	eae	ea
gen.	Eorum	earum	eorum
dat.	eis	eis	eis
acc.	eos	eas	ea
abl.	eis	eis	eis

Het vragend voornaamwoord/pronomen interrogativum

In het Latijn heb je zelfstandige en bijvoeglijke vragende voornaamwoorden:

zelfstandig: Quis? /Wie? en Quid?/ Wat?

bijvoeglijk: Qui, Quae, Quod/Welke?

Zelfstandig vragend voornaamwoord

casus	masc./fem.	neutrum
nom.	Quis	Quid
gen.	Cuius	Cuius
dat	Cui	Cui
acc.	Quem	Quid
abl.	Quo	Quo
nom.	Qui	Quae
gen.	Quorum	Quorum
dat.	Quibus	Quibus
acc.	Quos	Quae
abl.	Quibus	Quibus

Bijvoeglijk vragend voornwoord

casus	masc.	fem.	neutr.
nom.	Qui	Quae	Quod
gen.	Cuius	Cuius	Cuius
dat.	Cui	Cui	Cui
acc.	Quem	Quam	Quod
abl.	Quo	Qua	Quo
nom.	Qui	Quae	Quae
gen.	Quorum	Quarum	Quorum

dat.	Quibus	Quibus	Quibus
acc.	Quos	Quas	Quae
abl.	Quibus	Quibus	Quibus

Het Latijnse pronomen relativum: qui, quae, quod

De betekenis:

- zelfstandig met antecedent: die, dat
- bijvoegelijk: welke
- met ingesloten antecedent: wie/hij die, wat

Het zelfstandige pronomen relativum krijgt zijn geslacht en getal van het woord waarmee het verbonden is en de naamval van de functie in zijn bijzin.

Het kan mannelijk, vrouwelijk en onzijdig zijn, enkelvoud en meervoud en in alle naamvallen staan.

casus	M	F	N
nom. s.	qui	quae	quod
gen.	cuius	cuius	cuius
dat.	cui	cui	cui
acc.	quem	quam	quod
abl.	quo	qua	quo
nom.p.	qui	quae	quae
gen.	quorum	quarum	quorum
dat.	quibus	quibus	quibus
acc.	quos	quas	quae
abl.	quibus	quibus	quibus

Het verbum

Modi: de manieren waarop het werkwoord gebruikt wordt.

- indicativus: aantonende wijs: hij loopt.
- infinitivus: onbepaalde wijs: lopen.
- imperativus: bevel: loop.

De conjugaties

Stam/conjugatie	infinitivus	betekenis
1 ^e : stam op -a	saluta-re	groeten
2 ^e : stam op -e	mone-re	waarschuwen (NB: spreek de -e- lang uit.)
3 ^e : stam op medeklinker	reg-e-re	besturen
4 ^e : stam op -i	audi-re	horen
5 ^e : stam op mk. en -i/ capiro-groep: cap/capi	cap-e-re	nemen

De onvoltooide actieve tijden

de persoonsuitgangen van het praesens actief: o.v.t. ik loop

getal	ev/singularis	mv/pluralis
1 ^e	-o Ik	-mus Wij
2 ^e	-s Jij	-tis Jullie
3 ^e	-t Hij, zij, het	-nt Zij

saluta-re	mone-re	reg-e-re	audi-re	cap-e-re
saluto ←ao	mone-o	reg-o	audi-o	capi-o
saluta-s	mone-s	reg-i-s	audi-s	cap-i-s
saluta-t	mone-t	reg-i-t	audi-t	cap-i-t
saluta-mus	mone-mus	reg-i-mus	audi-mus	cap-i-mus
saluta-tis	mone-tis	reg-i-tis	audi-tis	cap-i-tis
saluta-nt	mone-nt	reg-u-nt	audi-u-nt	capi-u-nt

N.B. de bindklinkers zijn: i, e, u.

Praesens historicum

In een verhaal dat zich in het verleden afspeelt staat vaak een tegenwoordige tijd, die je als verleden tijd moet vertalen.

De imperativus

singularis: stam(e)

pluralis: stam(i)te

1 ^e laudare	2 ^e videre	3 ^e regere	4 ^e audire	5 ^e capere
lauda	vide	reg-e	audi	cap-e
lauda-te	vide-te	reg-i-te	audi-te	cap-i-te

Verbod:

- ne + imperativus: ne audi(te) – luister(t) niet
- noli(te) + infinitivus: noli(te) audire – wil(t) niet luisteren/ luister(t) niet

Bijzondere imperatieven:

dic		- zeg
duc		- leid
fac		- maak/doe
fer	ferte	- draag(t)
es	este	- wees(t)

Het imperfectum: de onvoltooid verleden tijd

Vorming:

stam + (e)ba + uitgang. De –e- wordt gebruikt na een medeklinker.

persoon	kenletters	singularis	pluralis
1 ^e	(e)ba	-m	-mus
2 ^e	(e)ba	-s	-tis
3 ^e	(e)ba	-t	-nt

1 ^e coni.	saluta-re	saluta-ba-m
2 ^e coni.	vide-re	vide-ba-m
3 ^e coni.	reg-e-re	reg-e-ba-m
4 ^e coni.	audi-re	audi-e-ba-m
5 ^e coni.	cap-e-re	capi-e-ba-m

salutabam:

1. ik begroette
2. ik was aan het begroeten
3. ik begroette telkens
4. ik probeerde te begroeten

Onregelmatige imperfecta:

esse	posse
eram	poteram
eras	poteras
erat	poterat
eramus	poteramus
eratis	poteratis
erant	poterant

Het futurum

Vorming het futurum

1^e en 2^e conjugatie:

- de stam + de futurumtijdkenletter –b–+ uitgangen (-o, -is, -it, -imus, -itis, -unt)
- laudare: laudab-
- monere: moneb-

1 ^e /2 ^e coni.	stam	tijdkenletter	bindklinker	uitgang
laudare monere	lauda mone	b	e, i, u	-o -mus -s -tis -t -nt

laudare	monere
laudabo	Monebo
Laudabis	Monebis
Laudabit	Monebit
Laudabimus	Monebimus
Laudabitis	Monebitis
Laudabunt	Monebunt

de 3^e, 4^e en de 5^e conjugatie

- de praesensstam in de 1^e persoon s. een –a– en in de andere personen een –e–.
- uitgangen: -m, -s, -t, -mus, -tis, -nt.

coni. 3 ^e , 4 ^e , 5 ^e	stam	tijdkenletter	uitgang
regere	reg	a (1 ^e p.s.)	-m -mus
audire	audi	e	-s -tis
capere	capi		-t -nt

regere	audire	capere
Regam	Audiam	Capiam
Reges	Audies	Capies
Reget	Audiet	Capiet
Regemus	Audiemus	Capiemus
Regetis	Audietis	Capietis
regent	audient	capient

Nota bene.

Bijzondere futura:

esse: ero, eris, erit, erimus, eritis, erunt

posse: pot-ero, poteris

ire: ibo

De onvoltooide passieve tijden

Het genus activum/de bedrijvende vorm is die vorm waarbij het onderwerp iets doet. De passieve/lijdende vorm is die vorm van het werkwoord waarbij er iets met het onderwerp gebeurt.

De regel

Van alle onvoltooide tijden maak je het passivum als volgt:

- neem de tijdstam + evt. bindklinker + uitgang.
- de tijdstammen (praesensstam + tijdkenletter(s)):

coni.	praesens	imperfectum -ba-	futurum -b- of -a/e-
1	lauda-	lauda -ba-	lauda-b- (e,i,u)
2	mone-	mone -ba-	mone-b- (e,i,u)
3	reg-(e,i,u)	rege -ba-	reg-a/e-
4	audi- (u)	audie -ba-	audi-a/e-
5	capi-(e,i,u)	capie -ba-	capi-a/e-

- de uitgangen

modus	uitgang	p.	
1s ind.	-(o)r	1p	-mur
2	-ris	2	-mini
3	-tur	3	-ntur

inf. praes.	1 ^e , 2 ^e , 4 ^e 3 ^e en 5 ^e		-ri -i
imperativus		2s 2p	-(e)re -(i)mini

praesens	laudare	monere	regere	audire	capere
1	laudor	moneor	rogor	audior	capior
2	laudaris	moneris	reg- e -ris	audiris	cap- e -ris
3	laudatur	monetur	regitur	auditur	capitur
1	laudamur	monemur	regimur	audimur	capimur
2	laudamini	monemini	regimini	audimini	capimini
3	laudantur	monentur	reguntur	audiuntur	capiuntur
imp.2sg.	laudare	monere	regere	audire	capere
imp.2pl.	laudamini	monemini	regimini	audimini	capimini
infinitivus	laudari	moneri	regi	audiri	capi

imperfect.	laudare	monere	regere	audire	capere
1	laudabar	monebar	regebar	audiebar	capiebar
2	laudabaris				
3	laudabatur				
1	laudabamur				
2	laudabamini				
3	laudabantur				

futurum.	laudare	monere	regere	audire	capere
1	laudabor	monebor	regar	audiar	capiar
2	laudaberis		regeris		
3	laudabitur		regetur		
1	laudabimur		regemur		
2	laudabimini		regemini		

3	laudabuntur		regentur		
---	-------------	--	----------	--	--

Nota bene.**door:**

bij personen, dieren, abstracta: a, ab, abs +abl.

bij dingen: abl. zonder voorzetsel

Het perfectum: de voltooid tegenwoordige tijd

Het perfectum maak je door de perfectumuitgangen achter de perfectum stam van een werkwoord te zetten. Verba van iedere conjugatie hebben een eigen perfectum stam.

De perfectumuitgangen en betekenis.

ik heb ge....	-i	wij	-imus
jij	-isti	jullie	-istis
hij/zij/het	-it	zij	-erunt
infinitivus te hebben/zijn ge ..	-isse		

De perfectumstammen van de conjugaties.

1 ^e conj.	stam + v + uitgang	salutare --> saluta-v-i
2 ^e conj.	-e --> u + uitgang	monere --> monu-i
3 ^e conj.	stam + s + uitgang Nota bene: <ul style="list-style-type: none"> • c/g+ s --> x • b+ s--> ps • t/d + s --> s 	reg-e-re --> rex-i scrib-e-re --> scripsi mitt-e-re --> misi
4 ^e conj.	stam + (v)+ uitgang	audire --> audi(v)i
5 ^e conj.	onregelmatig	cap-e-re --> cep-i

Nota bene:

Bijzondere perfecta zijn:

esse – fui

posse - potui

Het perfectum kun je in het Nederlands vertalen met een o.v.t. of een v.t.t.: salutavi –ik heb begroet/begroette.

Verder zijn er evenals in het Nederlands **onregelmatige werkwoorden** met een afwijkend perfectum. Voorbeelden:

video	vidi	zien
respondeo	respondi	antwoorden
moveo	movi	bewegen
pello	pepuli	verdrijven
posse	potui	kunnen
esse	fui	zijn

Het plusquamperfectum

Het plusquamperfectum is de voltooid verleden tijd: ik had gezien.

Deze tijd maak je door de stam van het perfectum te gebruiken, achter die stam –era- te zetten en daarachter de uitgang: -m, -s, -t, -mus, -tis, -nt.

1 ^e coni. salutav-	era-m	ik had begroet
2 ^e coni. monu-	era-m	ik had gewaarschuwd
3 ^e coni. rex-	era-m	ik had bestuurd
4 ^e coni. audi(v)-	era-m	ik had gehoord
5 ^e coni. cep-	era-m	ik had genomen

salutaveram	monueram	rexeram	audi(v)eram	ceperam
salutaveras	monueras	rexeras	audi(v)eras	ceperas
salutaverat	monuerat	rexerat	audi(v)erat	ceperat
salutaveramus	monueramus	rexeramus	audi(v)eramus	ceperamus
salutaveratis	monueratis	rexeratis	audi(v)eratis	ceperatis
salutaverant	monuerant	rexerant	audi(v)erant	ceperant

Het futurum exactum

In het Latijn heet de vttt het futurum exactum (=voltooid): ik dat gedaan hebben.

Vorming: perfectumstam +er(i) + uitgang.

Betekenis en gebruik

Het fut.ex. wordt vooral in bijzinnen gebruikt ingeleid door cum en si (wanneer, als); in de hoofdzin staat dan een futurum, of bevel, in ieder geval een handeling die zich in de toekomst afspeelt.

Wij vertalen het fut.ex. slordig. **Laudavero** betekent eigenlijk 'ik zal hebben geprezen', maar mag ook vaak vertaald worden met:

1. ik heb geprezen
2. ik zal prijzen

3. ik prijs

Voorbeeld:

- si eum necaveris, te puniam. Als je hem gedood hebt/zult doden/hebt gedood/doodt, zal ik je straffen.

conjugatie	vorm	betekenis
1 ^e laudare	lauda-v-er-o	ik zal hebben geprezen
2 ^e monere	monu-er-o	
3 ^e reg-e-re	rex-er-o	
4 ^e audi-re	audi(v)-er-o	
5 ^e cap-e-re	cep-er-o	

inindicativus	1 ^e s	laudavero
	2 ^e	laudaveris
	3 ^e	laudaverit
	1 ^e p.	laudaverimus
	2 ^e	laudaveritis
	3 ^e	laudaverint
infinitivus		-----
imperativus		-----

Onregelmatige verba

esse: zijn, leven, zich bevinden

1.s.	sum	eram	ero	fui
2.	es		eris	
3.	est		erit	
1.pl.	sumus		erimus	
2.	estis		eritis	
3.	sunt		erunt	
inf. praes.	esse			fuisse
imperativus 2 ^e s.	es			
2 ^e pl.	este			

N.B. Het verbum esse gaat vaak met een naamwoordelijk deel. Dit staat in de nominativus

posse (pot-esse): kunnen, in staat zijn

1.s.	possum	poteram	potero	potui
2.	potes			
3.	potest			
1.pl.	possumus			
2.	potestis			
3.	possunt			
inf. praes.	posse			potuisse
imperativus 2 ^e s.				
2 ^e pl.				

ire

personen	praesens	imperfectum	futurum	perfectum
1.s.	eo	ibam	ibo	ii
2.	is			
3.	it			
1.pl.	imus			
2.	itis			
3.	eunt			
inf. praes.	ire			iisse
imperativus 2 ^e s.	i			
2 ^e pl.	ite			

velle, nolle, malle, ferre

velle – willen

nolle – niet willen (<non velle)

malle – liever willen (< ma velle)

ferre – dragen, verdragen

fieri – worden

		velle - willen	nolle - niet willen	malle - liever willen
praesens	1s.	volo	nolo	malo
indicativus	2	vis	non vis	mavis
	3	vult	non vult	mavult
	1p.	volumus	nolumus	malumus
	2	vultis	non vultis	mavultis
	3	volunt	nolunt	malunt
imperativus	2s.		noli	
	2p		nolite	
imperfectum		volebam	nolebam	malebam
futurum	1s.	volam	nolam	malam
	2	voles	noles	males
perfectum	1s.	volui	nolui	malui

pl.perf.	1s.	volueram	nolueram	malueram

Nota bene:

Noli lacrimare. = Ne lacrima. (Huil niet.)

Nolite lacrimare. = Ne lacrimate. (Huilt niet.)

praesens		fer-re dragen
indicativus	1s.	fero
	2	fers
	3	fert
	1p.	ferimus
	2	fertis
	3	ferunt
imperativus	2s.	fer
	2p	ferte
imperfectum		ferebam
futurum	1s.	feram
	2	feres
perfectum	1s.	tuli
pl.perf.	1s.	tuleram

Samenstellingen van ferre.

re-ferre	terugbrengen, rapporteren
de-ferre	overbrengen, wegbrengen
con-ferre	samenbrengen, vergelijken
afferre (ad-ferre)	brengen naar
aufferre (ab-ferre)	wegbrengen
efferre (e-ferre)	weg- , uitbrengen
inferre	brengen naar
offerre	aanbieden (ob-ferre)

Perfecta praesentia

od-	ero	ik zal haten	od-	eram	ik haatte
suev-	eris	ik zal gewoon zijn	suev-	eras	jij was gewoon
memin-	erit	ik zal me herinneren	memin-	erat	hij herinnerde zich
nov-	erimus	wij zullen weten	nov-	eramus	wij wisten
	eritis	jullie zullen ...		eratis	jullie wisten
	erint	zij zullen ...		erant	zij wisten

De voltooide passieve tijden

De voltooide passieve tijden maak je door het p.p.p. te gebruiken en dat met een vorm van esse te verbinden.

Perfectum: ppp sum – ik ben/werd ge...

plusquamperfectum: ppp eram – ik was ge..

futurum exactum: ppp ero – ik zal zijn ge—

perfectum	plusquamperfectum	futurum exactum
necatus/a/um sum	monitus/a/um eram	rectus/a/um ero
necatus es	monita eras	rectum eris
necatus est	monita erat	rectum erit
necati/ae/a sumus	moniti/ae/a eramus	recti/ae/a erimus
necati estis	monitae eratis	recta eritis
necati sunt	monitae erant	recta erunt

De accusativus cum infinitivo (a.c.i.)

De aci is een constructie die bestaat uit een naamwoord in de accusativus en een infinitivus.

Je vertaalt een aci door de volgende **drie stappen** uit te voeren:

1. je begint met het voegwoord 'dat',
2. het naamwoord in de acc. wordt onderwerp,
3. de infinitivus wordt persoonsvorm

De aci komt voor bij een bepaald soort werkwoorden:

1. werkwoorden van **meningsuiting** (declarandi): zeggen, menen, dat ..
2. werkwoorden van **zintuigelijke waarneming** (sentiendi): horen, zien, voelen, dat ..
3. onpersoonlijke werkwoorden (**impersonalia**): het is goed, het past, dat..
4. werkwoorden van **willen** (voluntatis): willen, liever willen, dat ..
5. werkwoorden van **gevoelens** (affectuum): blij, verdrietig zijn, dat...

Voorbeelden:

ad 1. Caesarem venire puto. – Ik denk dat Caesar komt.

ad 2. Audio te venire. – Ik hoor dat je komt.

ad 3. Bomum est te deos colere. - Het is goed dat je de goden vereert.

ad 4. Deos Romanos iuvare cupio.- Ik wens dat de goden de Romeinen helpen.

ad 5. Eum mortuum esse doleo. – Ik betreur dat hij dood is.

Nota bene.

a) let op: de **infinitivus praesentis** is altijd gelijktijdig met het werkwoord waarvan het afhangt en de **infinitivus perfecti** is altijd voortijdig;

a. Te amicum esse **dico** Ik zeg dat jij een vriend **bent**.

b. Te amicum esse **dixi**. Ik zei dat jij een vriend **was**.

c. Te amicum fuisse **dico**. Ik zeg, dat jij een vriend **was/bent geweest**.

d. Te amicum fuisse **dixi**. Ik zei, dat jij een vriend **was geweest**.

b) **se en suus** (de pronomina reflexiva) hebben in de aci vaak niet de betekenis 'zich', maar 'hij/zij/het en zijn, haar, hun eigen' en slaan terug op het onderwerp van de hoofdzin.